

Efektivní komunikace pedagogů a rodičů jako prevence nevhodného chování dětí v praxi mateřské školy

EGLE HAVRDOVÁ, ANNA PETROVÁ KUBEŠOVÁ, MICHAELA ŠTIBRANÁ

Dobře nastavená spolupráce rodiny a školy může přispět k prevenci nevhodného chování dětí. Metodika Dobrý začátek® podporuje partnerský vztah rodičů a pedagogů a otevřenou komunikaci, která posiluje pozitivní přístup zmíněných aktérů, ovlivňuje postoje i chování pedagogů, dětí i rodičů. Níže vám představíme některé z komunikačních strategií metodiky Dobrý začátek®, které mohou posunout vzdělávací proces žádoucím směrem.

Pro ilustraci zde použijeme příklad dobré praxe metodiky Dobrý začátek® z mateřské školy Merklín, která je mimo jiné i centrem kolegiální podpory metodiky pro Plzeňský kraj, kde zájemci o Dobrý začátek® mohou navštívit školku a podívat se na to, jak jsou principy v praxi uplatňovány při práci s dětmi.

Proaktivní strategie vedou ke zodpovědnosti všech aktérů vzdělávacího procesu

Vycházíme z přesvědčení, že metodika Dobrý začátek® ovlivňuje osobnostní nastavení samotného pedagoga, mění jeho zaběhnuté modely myšlení směrem k pozitivnímu nastavení, vede ho k proaktivnímu jednání. A to se samozřejmě odráží i v komunikaci s rodiči.

Synergický efekt spolupráce – rodiče a škola

Budování a udržování pozitivních vztahů mezi rodiči a pedagogem plní zcela nezastupitelnou funkci, ale zároveň se často stává jedním z nejobtížnějších úkolů předškolního pedagoga. Spolupráce pedagoga a rodiče se promítá do vzdělávacího procesu a **sociálního a emočního vývoje dítěte**. Může značně ovlivnit **míru** pozitivního přístupu dětí i rodičů ke vzdělávání (týká se např. pravidelné docházky, domácí přípravy, stupně verbálního snižování autority učitelů atp.) a v jeho důsledku pak i dosažení úspěchů dítěte ve škole i životě.

Vycházíme z přesvědčení o důležitosti spolupráce pedagoga a rodiče. Plně souzníme s výrokem Svobodové (2010, s. 64), že: „*Partnerství s rodičem přináší učitelce možnost lépe poznat dítě a jeho svět. Pro rodiče může být partnerství s učitelkou přínosné v poznání metod a způsobů vzdělávání, učitelka může rodičům nabídnout vzory v komunikaci s dítětem, pomoci najít pro dítě vzdělávací cestu, která mu bude vyhovovat a optimálně rozvine jeho předpoklady.*“

Efektivní komunikace mezi rodiči a pedagogy je tedy nejen spojena s mírou spokojenosti, pozitivitou, citlivostí, ale i s reciprocitou mezi rodiči a dětmi (a rodiči a pedagogy).

Rodiče jako aktivní partneři ve vzdělávacím procesu

Téma **zodpovědnosti** a možnosti mít vliv na průběh a dění kolem témat, které se nás samotných týkají, je ústředním principem, se kterým metodika Dobrý začátek® pracuje. Je to nejen směrem k rodičům, ale i dětem – i ony jsou chápány jako aktivní tvůrci toho, co se bude dít, že mohou chováni a emoce samy ovlivnit. Pedagogové v Dobrém začátku® povzbuzují proaktivitu dětí a podporují průběh vzdělávání v roli průvodců.

A partnerskou komunikaci posiluje právě intenzita zapojení rodičů. Společné plánování aktivit, projektů a činností, spolupráce na vytváření učebního prostředí třídy i celé mateřské školy přináší **společnou odpovědnost za výsledek** a vyšší nasazení ze strany rodičů i dětí. Je proto vhodné ze strany školy iniciovat v maximální možné míře příležitosti směrem k rodičům. Například nabídnout stát se aktivními členy Rady zástupců tříd a být tak prostředníkem komunikace mezi školou a rodinou nebo se spolupodílet na procesu zlepšení prostředí či programu školních aktivit (organizace školních akcí, příprava tematické výzdoby, tvorba pomůcek či pořízení materiálu k tvořivým dílnám atd.).

Principy vhodné komunikace pedagogů směrem k rodičům (i naopak)

Termínem efektivní komunikací chápeme komunikaci založenou na úctě a pozitivních vztazích obecně. Fungující vztah s rodiči by proto měl být vedle vzájemného **respektu** postaven na principech **slušnosti, důvěry a vzájemného uznání energie i času**, který pedagogové i rodiče věnují podpoře výchovně vzdělávacího procesu.

Zásady metodiky Dobrý začátek[®], které platí pro práci s dětmi, je téměř bez výjimky možné využít i při komunikaci s rodiči. Partnerský přístup směřem k rodičům a **individualizovaný přístup** by měl být uplatňován nejenom ve vztahu k dětem, ale i k jejich rodinám. Efektivní komunikace v tomto kontextu vychází z pozitivního nastavení a používá techniky aktivního naslouchání, techniku 4 : 1 (čtyři pozitivní zprávy a jedna negativní), popisný jazyk a já sdělení, modelování žádoucího chování.

Efektivní zpětná vazba při hodnocení chování i výsledků dítěte

Rodič má právo vědět to, jak se dítěti ve vzdělávacím procesu daří. Týká se to pozitivních sdělení, ale i sdělení o potížích dítěte. Někdy může docházet k tomu, že se rodič dozvídá pouze negativní informace. Pokud není informován o pokrocích a úspěších, není možné očekávat nasazení a zájem ze strany rodičů. Metodika Dobrý začátek[®] proto klade velký důraz na kontinuální komunikaci, která se soustředí na to, co se daří, na individuální úspěchy (vedle situací, které potřebují řešení jako např. nevhodné chování, nedostatky v návycích, slabé stránky dítěte atp.).

Efektivní zpětná vazba rodičům ze strany mateřské školy by měla vyjadřovat starost, zájem o dítě a snahu nabídnout řešení. Informace by měl pedagog podávat stručně a konstruktivně, a přitom vždy začít tou pozitivní zprávou o tom, co se dítěti povedlo nebo co se naučilo.

Při rozhovoru pedagoga s rodiči je klíčové poskytnout rodičům prostor se k tématu vyjádřit. Je důležité rodiče vyslechnout a povzbudit. Je podstatné, aby pedagog zachoval slušnost a pozitivní pohled, respektoval názor rodičů, i když se může lišit od toho, jaký má sám/a. Učitel jako odborník ve vzdělávacím procesu by měl doporučit řešení problémové situace a plánovat poskytování zpětné vazby po krocích. Zrovna tak i rodič by měl mít prostor navrhnout řešení, protože on zná své dítě nejlépe. Výstupy zpětné vazby by pak měly být reálné – cíle a obecně proces nápravy je nutné rozřazovat do dílčích kroků.

Aktivní naslouchání při vzájemné komunikaci s rodiči

Aktivní naslouchání slouží k rozpoznání potřeb a pocitů, zmírňuje a zklidňuje rozbouřené pocity (Gordon, 2012). Umožňuje vyjádřit pocity bez napadání charakteru dítěte či rodiče (případně i pedagoga). Žadoucí je tedy způsob, při kterém registrujeme, co druhý říká, ale současně i vyjadřujeme empatii k partnerovi v komunikaci, kdy druhého povzbuzujeme (ke sdělování informací, vybízíme ho k volnému vyjadřování myšlenek, představ, názorů a postojů). Aktivní naslouchání pomáhá mluvčím získávat potřebné informace, ale současně rozvíjí vztah – aktéři podporují předávání informací i průběžným ověřováním vzájemného pochopení.

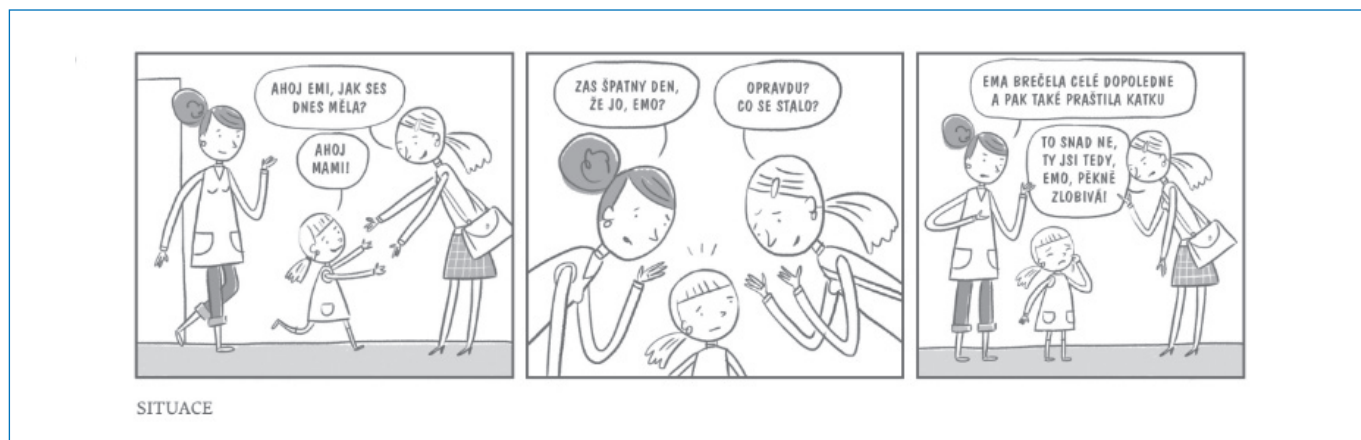
Při aktivním naslouchání je důležité udržovat oční kontakt a odstranit fyzické bariéry stojící mezi mluvčími (stůl nebo jiný kus nábytku). Dále je klíčové ukazovat mluvčímu zájem o to, co říká, pokládat doplňující otázky, povzbudit k pokračování myšlenky. Cílem je snaha pochopit situaci či problém i očima druhého, jde o pochopení potřeb, které se za projevem skrývají.

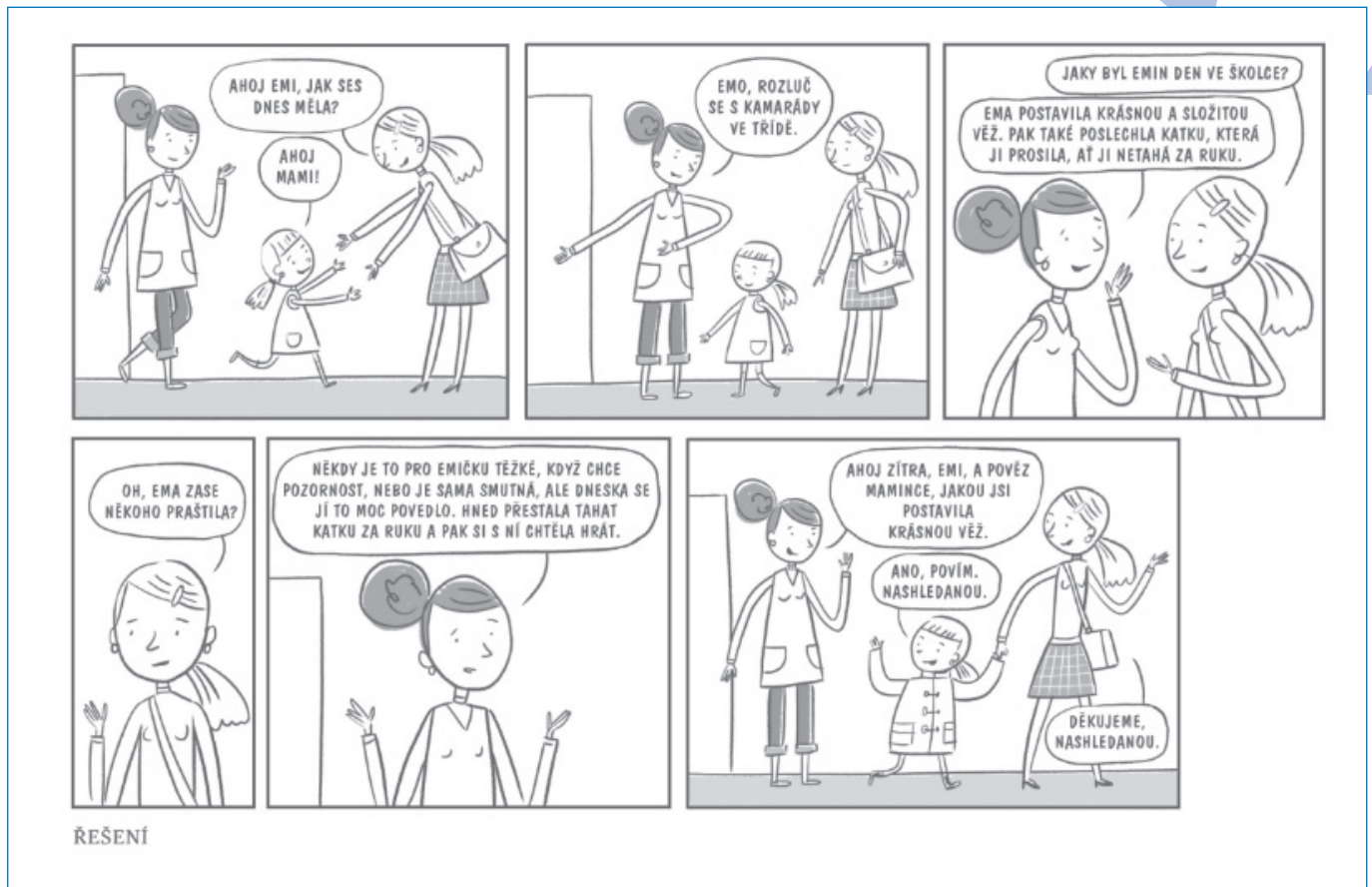
Předávání informací mezi rodičem a pedagogem musí probíhat diskrétně a bez účasti dítěte. Pedagog podává informace v klidném a nerušeném prostředí citlivým způsobem. Zároveň jsou informace podávány pouze v rámci kompetencí pedagoga mateřské školy s vědomím, že učitel není psycholog či jiný odborník fundovaný v dané oblasti (logoped, psycholog, psychiatr atd.). Pedagog není ten, kdo může stanovit diagnózu a poskytnout odborné rady mimo svůj kompetenční rámec.

Popisný jazyk a já sdělení

Pedagog se v metodice Dobrý začátek[®] učí používat **popisný jazyk**, informaci sděluje neutrálně bez hodnocení (např. pomocí **já výroku**), soustředí se na vyzdvihování pozitivního namísto zákazů a kritických poznámek.

Srovnejme např. sdělení stejné informace jinou formou na obrázcích.

ŘEŠENÍ

Já sdělení a ocenění

„Já výrok“ nebo „já sdělení“ je strategie, kdy mluvčí začíná větu zájmenem „já“ – výrok pak není ofenzivní a vyjadřuje potřeby mluvčího. Namísto nekonkrétního a hodnotícího výroku typu „*Ema měla špatný den*“ jsou pedagogové v metodice Dobrý začátek® podporování sdělovat informaci nezabarveně v 1. osobě (já si myslím) namísto v 2. osobě (ty děláš...) pomocí faktů a vyjádření očekávané změny v chování. Např. „*Já mám starost o Emu, když se snaží říkat si o pozornost tím, že se s dětmi strká. Přeju si, aby se naučila říkat si o věci tak, aby druhé nezranila. Jak bychom mohli ji v tom podpořit?*“

Pedagog se v rozhovoru vědomě snaží opírat o silné stránky dětí, o úspěchy a to, co se podařilo. Zjistí je pozorováním dítěte a komunikací s ním, využívá pochvalu ve smyslu sebereflexe (např. „*Skvělá práce!*“, „*Jak dobře se ti pracovalo?*“, „*Mám radost, že tě to bavilo!*“, „*Zajímá mě, jak jsi postupoval.*“...).

I v komunikaci s rodiči pedagog používá „já výrok“ k popisu chování dětí a rodičů, nebo situací, které by chtěl/a změnit. Například: „*Mám starost, že Emička přichází pozdě do MŠ a nemá čas před ranní svačinou si s dětmi v klidu pohrát.*“

Pozitivní nastavení a pravidlo 4 : 1

Poměr sdělované informace by měl mít vyšší míru pozitivního než negativního náboje výroku. Pravidlo „4 : 1“ sděluje, že ke kritice (1 díl) je potřeba přidat čtyři (díly) pozitivní informace. Podíl pozitivního k negativnímu je spjatý s oceňováním a chválou a je propojený se zaměřením pozornosti. Pokud máme sdělit více pozitivních informací, přirozeně se soustředíme na hledání pozitivního v chování každého dítěte. Pedagog se pak automaticky zaměřuje a napíná pozornost na to dobré.

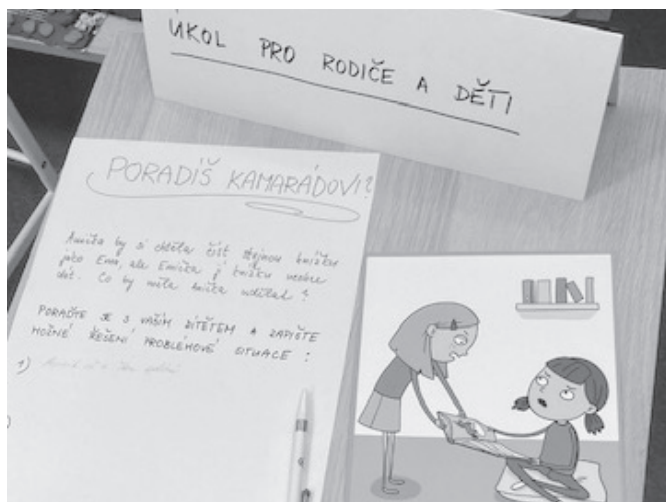
Zároveň při komunikaci ale platí, že nesdělujeme negativní informaci spolu s pozitivní dohromady. Funguje to podobně jako ve fyzice – informace by se navzájem „vykrátily“.

Pedagog jako model žádoucího chování

Modelování žádoucího chování a role pedagoga ve vzdělávacím procesu je další ze strategií, která pomáhá posilovat vztahy mezi pedagogy a rodiči. Pokud děti vidí, že paní učitelky si mezi sebou vycházejí vstřícně, mají otevřené vztahy a sdílejí mezi sebou, získávají pak návody k tomu, jak spolupracovat s druhými, jak hledat řešení a poradit si s náročnou situací. Pokud pedagog sám komunikuje např. manipulativně a negativně hodnotí dítě samotné namísto chování dítěte, lze očekávat, že rozhovor s dítětem či rodičem bude probíhat podobným způsobem.

Kdy je vhodné začít komunikovat s rodiči?

Od počátečního kontaktu se v mateřské škole adaptují všichni aktéři navzájem – tedy nejenom děti, ale i pedagogové a rodiče. Adaptaci pak chápeme v rámci vzdělávacího systému jako společný proces. Se zapojením rodičů je vhodné začít ještě před samotným nástupem dětí do mateřské školy. Metodika doporučuje sestavovat plán zapojení rodičů před začátkem školního roku. Raný kontakt zintenzivňuje pocit důvěry a bezpečí.

První kontakt s rodiči může proběhnout již v rámci **dne otevřených dveří** pro zájemce nebo při zápisu dětí. **Zápisu** by měla být věnována pečlivá příprava a organizace tak, aby vznikl potřebný čas i prostor na rodiče i dítě. Po zápise je vhodné zorganizovat **informační schůzky** pro nově přichozící rodiče např. formou **adaptačního odpoledne v posledním prázdninový den**. V rámci tohoto setkání se představí rodičům budoucí učitelka jejich dětí a učitelky zde vedou pohovor s rodiči o jejich dítěti, společně vyplňují adaptační

dotazník, zjišťují očekávání rodičů, zájmy a zvyklosti dítěte. **Dotazník** je také vodítkem pro pochopení kontextu a zájmy, odkud dítě pochází. V průběhu celého roku je pak možné vyvolat **individuální schůzku** pedagoga s rodiči inscenovanou školou či rodičem.

Vítané jsou vzkazy či dopisy s úspěchy dětí rodičům, nástěnky na chodbě školy informující o akcích MŠ, vzdělávacích plánech i úkolech. Doporučujeme i jednoduché aktivity pro rodiče s dětmi přímo v šatně.

A jak může vaše mateřská škola začít posilovat spolupráci s rodinou dítěte, které do vaší školky chodí? Začněte třeba tím, že připravíte krátké pozitivní vzkazy pro rodiče o tom, co se jejich dítěti v konkrétní den povedlo. Je důležité, aby takový vzkaz v průběhu dvou nebo tří týdnů dostal každý rodič. Pomůžete tak posílit pocit bezpečí a pozitivní nastavení rodičů směrem k mateřské škole, přispějete tak ale i ke zkvalitnění vztahu mezi dítětem a rodičem, a to je to, co hodnotí metodika **Dobrý začátek**® jako nejdůležitější.

Schola Empirica dlouhodobě podporuje pedagogy MŠ v rozvoji socio-emočních dovedností dětí pomocí metodiky **Dobrý začátek**® pro MŠ, jež vychází z principů amerického programu *Incredible Years*.

ZDROJE

- HAVRDOVÁ, E., VYHNÁNKOVÁ, K. (eds.) *Dobrý začátek. Ověřené postupy pro učitelky mateřských škol*. Praha, Schola Empirica, 2015
- Metodika Incredible Years: www.incredibleyears.org
- SVOBODOVÁ, E. a kol. *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha: Portál, 2010.
- GORDON, Thomas. *Výchova bez poražených*. 1. vyd. Olomouc: Malvern, 2012.

Egle Havrdová, Ph.D., garantka metodiky **Dobrý začátek**®, Schola Empirica, z. s.

**SCHOLA
EMPIRICA**

Mgr. Anna Petrová Kubešová, metodička projektu **Dobrý začátek**®, Schola Empirica, z. s.

**SCHOLA
EMPIRICA**

Ing. Bc. Michaela Štibraná, ředitelka MŠ Merklín, Centrum kolegiální podpory metodiky **Dobrý začátek**® pro Plzeňský kraj

